

Cijenjeni čitatelji

kod Hrvatske udruge za disleksiju nema odmora. I dalje smo aktivni, kako u predavanjima, pojavljivanju na TV,...

Dana 19. siječnja 2005. logopedinja Željka Butorac, prof. predaje o disleksiji a 16. veljače Teškoće matematike u osnovnoj školi i diskalkulija, u OŠ Augusta Harambašića.

Dana 28. veljače održan je pod pokroviteljstvom Gradskog ureda za zdravstvo, rad i socijalnu skrb i Gradskog ureda za obrazovanje i šport Okrugli stol na temu Disleksija u djece školske dobi. Izlagali su profesori Edukacijsko- rehabilitacijskog fakulteta, predstavnici Poliklinike SUVAG i Hrvatske udruge za disleksiju.

Dana 1. ožujka pozvani smo na Obiteljski radio u emisiju Na kavici sa Sonjom. Sonja Šarunić razgovara sa logopedinjama Željkom Butorac i Stanislavom Leljak- Turžanski, a na I program TV u emisiji Maja, talk show, 9. ožujka pojavljuju se dr.sc. Mirjana Vancaš, glumac Bojan Navojac, učiteljica Sanja Polak, logopedinja Stanislava Leljak- Turžanski, majka Ljiljana Pučević i djeca koja imaju disleksiju

Dana 18. ožujka putujemo u Suhopolje gdje logopedinja Željka Butorac, prof. ima predavanje o disleksiji za Učiteljsko vijeće osnovne škole.

Dana 16. svibnja održava se **2. okrugli stol za osobe s posebnim potrebama** s temom "**Pismenost i čitanje u javnim knjižnicama i građa lagana za čitanje**" u organizaciji Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Radne grupe za čitanje Hrvatskoga knjižničarskog društva i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Tada je promoviran *prijevod* dviju publikacija Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva: "*Smjernice za građu laganu za čitanje*" i "*Smjernice za knjižnične programe opismenjavanja*".

Aktivni sudionici:

Bror Tronbacke, Swedish Easy-to-Read Foundation: *Easy-to-Read - Needs, Concept and Swedish Experiences*

Dunja-Marija Gabriel, Nacionalna i sveučilišna knjižnica: *Građa lagana za čitanje kao pomoć u opismenjavanju osoba s posebnim potrebama*

Ljiljana Sabljak, Knjižnice grada Zagreba: *Kultura čitanja i knjižnice u novom tisućljeću*

Loris Bučević-Sanvincenti, Davorka Semenić-Premec, Knjižnice grada Zagreba: *Prvi pokazatelji*

istraživanja o čitalačkim ukusima u narodnim i školskim knjižnicama

Diskusija (*sudjeluju predstavnici izdavača i nakladnika, knjižničara, logopedi iz HUD-a*)

Veronika Čelić-Tica, Nacionalna i sveučilišna knjižnica: *Knjižnične usluge u odgojnim domovima i kaznenim ustanovama – stanje, pomoci, prepreke*

Željka Butorac, Hrvatska udruga za disleksiju: *Stanje čitanja i pisanja kod osoba kojima je izrečena odgojna mjera u RH*

Mirjana Vancaš, Hrvatska udruga za disleksiju: *Od početka do kraja – od disleksije do kaznenih mjera?*

Diskusija

Promocija IFLA-inih smjernica (*Ljiljana Sabljak, Bror Tronbacke, Mirjana Vancaš, Mirna Willer*)

Najava 14. europske konferencije o čitanju – *Pismenost bez granica (Dijana Sabolović-Krajina)*

Dana 18. svibnja na TV, prvi program, u emisiji Dobro jutro pojavljuje se logopedinja Željka Butorac i govori o upisu u prvi razred, a 19. svibnja na drugom programu TV u emisiji Nulti sat govore o disleksiji logopedinja Željka Butorac, dr.sc. Mirjana Vancaš i psihologinja Sanja Jusufbegović, prof.

HUD 11. lipnja u KIC-u organizira Savjetovanje:

- dr. Miroslav Pospiš: Neurološki pristup disleksiji

- prava djece s disleksijom:

logopedinja Željka Butorac, prof.

specijalist školske medicine dr. Andreja Veček

pravobraniteljica za djecu Ljubica Matijević-Vrsaljko

Jako smo ponosni jer u Biltenu broj 15 tiskamo nastavak prijevoda knjige

RIGHTS OF DYSLEXIC CHILDREN -

DISLEKSIJA I TEŠKOĆE ČITANJA I PISANJA U EUROPI

autori: Marta Bogdanowicz i H. Alan Sayles za koji smo dobili dozvolu autora.

Pozivamo Vas na suradnju i uključite se u stvaranje novog broja Biltena.

Predsjednica HUD-a

logopedinja Stanislava Leljak- Turžanski, prof.

**RIGHTS OF DYSLEXIC CHILDREN
DISLEKSIJA I TEŠKOĆE ČITANJA I PISANJA U EUROPI**

autori: Marta Bogdanowicz i H. Alan Sayles

tiskali: HARMONIA, Gdansk 2004

uredila: EDA

članak: MARTA BOGDANOWICZ, Poljska-dopredsjednica Europskog udruženja za disleksiju

PRAVA DJECE S DISLEKSIJOM U EUROPI, NA TEMELJU EUROPSKOG UPITNIKA O DISLEKSIJI

PROFESORU ZDENEKU MATEJČEKU KOJI ME UVEO U MEĐUNARODNI SVIJET ZNANJA O DISLEKSIJI

Stoljeće, koje je započelo s djecom koja gotovo nisu imala prava, završava s djecom koja imaju najmoćniji pravni instrument koji ne samo prepoznaje, nego i štiti njihova ljudska prava.

Carol Bellamy, Izvršna direktorica UNICEF-a

Ujedinjeni narodi potpisali su Konvenciju o pravima djece 20. studenog 1989. godine. Objavljivanje je potaknula Poljska, zemlja koja je predložila sadržaj Konvencije koji je postao temelj za sastavljanje konačnog teksta. Poljski profesor Adam Lopatka bio je nekoliko godina predsjednik specijalne radne skupine koja je završila dokument. (Baczynski, 2001).

Da bi se proglasila Konvencija, utjecala je želja za poboljšanjem položaja djece širom svijeta, osiguravajući im barem minimum brige i odgoja, uključujući osnovno obrazovanje. Konvencija je skup propisa koji trebaju biti uključeni u pravni sustav svake zemlje članice UN-a.

Konvencija ima zakonodavni karakter. To znači da svaka zemlja koja ju potpiše mora prilagoditi svoj pravni sustav sadržajima Konvencije, tako da jamči barem minimum dječjih prava koja su određena u tom spisu. Ona uključuju osobna, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Konvencija je opće prihvaćena i postala je širom svijeta ustav o dječjim pravima (Barczynski 2001).

U konvenciji su dva članka koja se odnose na obrazovanje, a koje treba koristiti kada se traže prava za učenike s razvojnom disleksijom i s posebnim obrazovanjem u školi.

- članak 28 kaže, da se toj djeci priznaje pravo na obrazovanje a cilj je toga prava napredovanje, u kojem ima jednako pravo.

- članak 29 kaže, da obrazovanje djeteta treba biti usmjereno na: razvoj djetetovih osobnosti, talenata, mentalnih i psihičkih sposobnosti do njegovih maksimalnih mogućnosti.

Europsko udruženje za disleksiju je društveni pokret i zauzima se za osobe s disleksijom, uključujući djecu. Zadaci su mu sljedeći:

- pomagati i razvijati stručnu podršku za učenje djeci s teškoćama čitanja i pisanja, adolescentima i odraslima, te im pomoći u obrazovnoj, društvenoj i kulturnoj integraciji.

- unaprijediti suradnju s roditeljima, učiteljima i ostalim stručnjacima i omogućiti raznovrsno gledanje na djecu sa specifičnim teškoćama u učenju, među koje se ubrajaju teškoće u čitanju, sricanju, pisanju i matematici.

Europsko udruženje za disleksiju odlučilo je provesti istraživanje o primjeni prava učenika s disleksijom u zemljama/ članicama, u namjeri da ih upozna s ovim stawkama. Godine 2002-2003 godine svim zemljama/ članicama poslan je upitnik o toj temi. Upitnik je napravila Marta Bogdanowicz u suradnji s H. Alanom Saylesom.

Sakupljeno je 24 popunjenih upitnika iz 20 različitih zemalja. Ispunilo ih je 20 udruženja koje pripadaju Europskom udruženju za disleksiju, dvije organizacije iz zemalja izvan Europe (Međunarodno udruženje za disleksiju iz SAD-a i Brazilsko udruženje za disleksiju) i dvije osobe uključene u osnivanju udruženja za disleksiju u svojoj zemlji (Rusija i Litva).

Tablica 1. Sve zemlje i organizacije koje su sudjelovale u istraživanju Europskog udruženja za disleksiju

Zemlja	Ime organizacije
1. Austrija	Osterreichischer Bundesverband Legasthenie
2. Belgija	1.Stichting Leerproblemen Vlaanderen/Catholic University of Leuven 2.Europe's Children-Our Concern (Europska djeca-naša briga) 3.Ecole Communale d' Enseignement spècial Etterbeek »LES CARREFOURS" 4.Dyslexia International Tools And Technologies (ASBL)
3. Brazil	Brazilian Dyslexia Association (ABD) (Brazilsko udruženje za disleksiju)
4. Hrvatska	Hrvatska udruga za disleksiju (Croatian Dyslexia Association)
5. Cipar	Cyprus Dyslexia Association (Ciparsko udruženje za disleksiju)
6. Češka	Czech Dyslexia Association (Češko udruženje za disleksiju)
7. Francuska	1.Association Francaise de Parents d' Enfants en Difficultes d'Apprentissage du langage ecrit et oral (A.P.E.D.A.) 2.Coordination des intervenants aupres des personnes souffrant de dysfonctionnements neuropsychologiques (CORIDYS)
8. Mađarska	Dyslexias Gyermekkert Egyesulet
9. Italija	Associazione Italiana per la Dislessia
10. Irska	Dyslexia Association of Ireland (Irsko udruženje za disleksiju)
11. Litva	-
12. Norveška	The Norwegian Dyslexia Association (Norveško udruženje za disleksiju)
13. Poljska	Polskie Towarzystwo Dysleksji (Poljsko udruženje za disleksiju)
14. Rusija	-
15. Slovenija	BRAVO-Association for Helping Children and Youth with Specific Learning Difficulties (Udruženje za pomaganje djeci i mladeži sa specifičnim teškoćama u učenju)

16. Španjolska (Katalonija)	Associacio Catalana de Dislexia i Altres Dificultats Especificiques (Catalan Association of Dyslexia and Other Specific Difficulties) (Katalonsko udruženje za disleksiju i ostale specifične teškoće)
17. Švedska	Forbundet funktionshinderade med läs och skrivsvårigheter (FMLS)
18. Švicarska	Verband Dyslexie Schweiz (VDS)
19. Velika Britanija	British Dyslexia Association (Britansko udruženje za disleksiju)
20. SAD	The International Dyslexia Association (Međunarodno udruženje za disleksiju)

Dobiveni su podaci o situaciji u dvadeset zemalja. Nakon obrađenih činjenica, rezultati su poslani natrag autorima, kako bi bili sigurni da prikupljeni podaci nisu nimalo promijenjeni.

Ovdje će biti predstavljeni konačni podaci, zajedno sa zaključcima koji su temeljeni na analizi prikupljenog materijala. Analiza je bila prilično teška zbog velikih razlika kod ispitanih zemalja, zbog utjecaja politike, zakonodavstva i sustava obrazovanja. Na analizu je također utjecala uporaba i objašnjenje terminologije u određenim zemljama. Treba spomenuti da nije bilo moguće usporediti prikupljene podatke sa stvarnom situacijom u ispitanim zemljama. Rezultati su zato odraz znanja pojedinca iz tih udruženja, koji su odgovorili na upitnik. Vjerujemo da su točni odgovori koji se tiču zakonske i stvarne situacije učenika s disleksijom. Zbog toga je prikupljeni materijal prilično objektivan i vrlo vrijedan. Ipak nam se čini da u budućnosti ovom materijalu treba dodavati nove podatke.

Upitnik je imao 39 pitanja podijeljenih u dva područja:

Dio A - koncentrira se na zakonsku osnovu, posebna prava i ustanove koje pomažu djeci s disleksijom

Dio B - govori o vrsti i stupnju prava djece s disleksijom u školi, u pojedinoj zemlji.

Dio A

Zakonska prava djece s disleksijom

Ovaj dio se sastoji od 20 pitanja i ispitanici su trebali odgovoriti o pravima djece s disleksijom u školi, u njihovoj zemlji. Pitanja su se ticala naziva specifičnih pravnih zakona koji štite djecu s teškoćama u učenju, a i načina na koji su ti zakoni shvaćeni u svakoj zemlji i njihovu praktičnu primjenu. Zadnje pitanje je tražilo odgovor, kome se obratiti i gdje tražiti pomoć, kada se prava djece s disleksijom ne poštuju.

Prva 4 pitanja u ovom dijelu odnose se na primjenu propisa koja su uključena u Konvenciju UN-a o pravima djeteta. Sve zemlje koje su sudjelovale u istraživanju, potvrdile su da je ovo važno pravno djelo ali njegov sadržaj i značenje nisu široko poznati. Po odgovorima ispitanih, 65% vladinih institucija je upoznato, dok postotak pada na 45% kod učitelja u školi i na samo 15% kod roditelja.

Pitanje 1. Je li značenje Konvencije poznato vladinim institucijama u vašoj zemlji?²

DA 65% Austrija, Belgija, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Litva, Norveška, Poljska, Rusija, Slovenija, Španjolska, Švicarska

NE 10% Brazil, SAD

² Postoci ne daju uvijek zbroj od 100%, jer neke zemlje nisu odgovorile na sva pitanja. U nekim pitanjima u B dijelu ispitanici su mogli dati više odgovora tako, da zbroj može biti veći od 100%.

Pitanje 2. Je li značenje Konvencije poznato školskim učiteljima u vašoj zemlji?

DA 45% Austrija, Hrvatska, Češka, Francuska, Litva, Norveška, Slovenija, Španjolska, Švicarska

NE 25% Brazil, Cipar, Poljska, SAD, Velika Britanija

Pitanje 3. Je li značenje Konvencije poznato roditeljima u vašoj zemlji?

DA 15% Hrvatska, Francuska, Španjolska

NE 50% Austrija, Brazil, Cipar, Češka, Mađarska, Italija, Poljska, Rusija, Velika Britanija, SAD

Svjesnost među učiteljima i roditeljima o problemima djece s disleksijom u školi, također se pokazala nezadovoljavajućom. U većini zemalja razina svjesnosti opisana je kao loša (55% učitelja, 75% roditelja), dobra (25% učitelja, 75% roditelja) i vrlo loša (10% učitelja, 15% roditelja). Nijedna od zemalja nije opisala razinu svjesnosti izvrsna ili vrlo dobra.

Pitanje 4. Koja je razina svjesnosti o problemima djece s disleksijom u školi, među učiteljima?

izvrsna 0%

vrlo dobra 0%

dobra 25% Češka, Litva, Norveška, Poljska, Velika Britanija

loša 55% Austrija, Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Mađarska, Italija, Irska, Rusija, Slovenija, Velika Britanija

vrlo loša 10% Francuska, Španjolska

Pitanje 5. Koja je razina svjesnosti o problemima djece s disleksijom u školi, među roditeljima?

izvrsna 0%

vrlo dobra 0%

dobra 20% Irska, Norveška, Švicarska, Velika Britanija

loša 75% Austrija, Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Mađarska, Italija, Litva, Poljska, Rusija, Slovenija, Velika Britanija

vrlo loša 15% Francuska, Švedska, Španjolska

Također se pokazalo da u više od polovine ispitanih zemalja nije poznato da je disleksija uključena u međunarodnu medicinsku klasifikaciju (ICD-10, DSM-IV). Samo nekoliko ispitanika odgovorilo je pozitivno na 6. pitanje.

Sljedeća pitanja (7, 8, 9, 10) tiču se pravnih propisa koja postoje u ispitanim zemljama, s obzirom na to da djeca s disleksijom imaju posebne obrazovne potrebe. Pokazalo se da 80% ispitanih zemalja smatra da djeca s disleksijom trebaju imati posebne obrazovne potrebe, no samo u 65% zemalja imaju posebni zakon za tu djecu.

Pitanje 7. Trebaju li djeca s disleksijom u vašoj zemlji imati posebne obrazovne potrebe?

DA 80 % Belgija, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Irska, Litva, Norveška, Poljska, Rusija, Slovenija, Švedska, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 20 % Austrija, Brazil, Italija, Španjolska

Pitanje 8. Postoji li zakon koji uključuje učenike s disleksijom u grupu djece s posebnim obrazovnim potrebama?

DA 65 % Belgija, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Irska, Poljska, Rusija, Slovenija, Švicarska, Velika Britanija

NE 35 % Austrija, Brazil, Italija, Litva, Norveška, Španjolska, Švedska

Slične odgovore dobilo se i na pitanja koja se tiču posebnih prava djece s disleksijom u školi. U 60% ispitanih zemalja posebna prava djece postoje, ali u samo 73% tih zemalja to je zajamčeno posebnim zakonom.

Pitanje 9. Imaju li djeca s disleksijom neka posebna prava (privilegije) u školama, u vašoj zemlji?

DA 60 % Hrvatska, Češka, Francuska, Mađarska, Norveška, Poljska, Rusija, Slovenija, Švedska, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 20 % Austrija, Belgija, Irska, Španjolska

PONEKAD 10 % Brazil, Cipar

Pitanje 10. Ako je odgovor DA, jesu li ta prava zajamčena posebnim zakonom?

DA 73 % Hrvatska, Cipar, Francuska, Mađarska, Norveška, Poljska, Rusija, Slovenija, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 27 % Brazil, Češka, Irska, Švedska

Pitanje 11. Postoji li u vašoj zemlji ikakva ustanova ili osoba, gdje se može naći pomoć ako se učenikova prava ne poštuju?

DA 90 % Austrija, Belgija, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Italija, Irska, Litva, Norveška, Poljska, Rusija, Slovenija, Španjolska, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 5 % Brazil

U 90% zemalja moguće se obratiti posebnoj osobi ili ustanovi, ako se prava učenika s disleksijom ne poštuju.

Tablica 2. Ustanove/osobe kojima se može obratiti ako se učenikova prava ne poštuju

Zemlja	Naziv/adresa ustanove(osobe)
1. Austrija	Regionalni odbori za obrazovanje (Regional boards of education)
2. Belgija	Commission consultative de recours, loi du 6 juillet 1970
3. Brazil	Timu stručnjaka u školi, Zdravstvenoj službi, Centru za socijalni rad, Ministarstvu obrazovanja, Ministarstvu za rad i socijalnu sigurnost, različitim specijaliziranim centrima i Poliklinici SUVAG za rehabilitaciju govora i sluha, Centru Korak po korak (Step by step) za obrazovanje roditelja, telefon za psihološku pomoć SOS, itd.
4. Hrvatska	- Ministarstvu obrazovanja i kulture - nekim udrugama
5. Cipar	Obrazovno-psihološkoj klinici
6. Češka	90-ih stvoreni su posebni obrazovni centri- Specialne pedagogicka centra- SPC U Češkoj postoje još i DYS-centri. To su klinike koje se brinu o učenicima s disleksijom U svakom odjelu postoji lokalni odbor za posebno obrazovanje (Comission Departamentale d' Education Speciale). Odgovoran je za primjenu "Guide-Bareme" za hendikepiranu djecu. (Ali mnogi lokalni odbori ne znaju što je disleksija! Naravno, nadamo se da će se to promijeniti)
7. Francuska	- centru za savjetovanje u obrazovanju - odboru za rehabilitaciju - našem udruženje - povjereniku
8. Mađarska	Lokalnoj ustanovi za nadzor učitelja
9. Italija	- Sudskom sjedištu - Lokalnoj udruzi roditelja - Associazione Italiana per la Dislessia Via Testoni, 1-40100 Bologna, Italija
10. Irska	Povjerenik- statutom je određeno radno mjesto koje se bavi s prijavama za neadekvatne postupke, iz svih odjela civilne službe. Prijava povjereniku konačno je rješenje. Put za rješavanje žalbi: školski ravnatelj, Odbor za rukovodstvo, Odjel za inspektorat obrazovanja i znanosti, ministar obrazovanja. Irska je mala zemlja i djeluje na sustavu javnog istupanja osoba. Mnogi će roditelji ići članu parlamenta; relativno je lako postaviti pitanje u parlamentu o spornom pitanju. Sadašnji povjerenik je Mr. Kevin Murphy, 18 Lr. Leeson Street, Dublin 2., telefon 01-6785222
11. Litva	Ustanova za zaštitu dječjih prava

12. Norveška	Školski ured u svakom području
13. Poljska	Glasnogovornik učeničkih prava, koji postoji u svakom lokalnom vijeću za obrazovanje
14. Rusija	Regionalnom odboru za obrazovanje
15. Slovenija	Školska inspekcija (Ministarstvo obrazovanja, znanosti i športa) Zaštitnik prava ljudi
16. Španjolska	
17. Švedska	poslati žalbu sa dijagnozom inspektoratu obrazovanja, na tom školskom području, nadajući se da je inspektor osjetljiv na disleksiju... tražiti pomoć i informaciju u Katalonskom udruženju za disleksiju (C/Canet 4, telefon:+34 93 203 03 46 08017-Barcelona, Španjolska)
18. Švicarska	Zadatak je gradskih općina osigurati djeci upute, kako bi djeca u cijeloj zemlji postigla iste ciljeve u školovanju

Dio B**Posebna prava djece s disleksijom u školi**

Drugi dio Upitnika koncentrirao se na vrstu i stupanj prava koje škole nude djeci s disleksijom kako bi im osigurale obrazovanje jednako ostalim učenicima. Ispitanici su dobili popis sa 11 pitanja o posebnim pravima koja se tiču svakodnevnog školskog ponašanja prema učeniku s disleksijom, procjenu (unutrašnju i vanjsku) učenja stranih jezika. U svakom od pitanja trebalo je odgovoriti, je li dano rješenje primijenjeno u njihovoj zemlji, i dati detalje koji se tiču opsega prava koje je primijenjeno. Dio B završava sa pitanjem o uvjetima koji trebaju biti ispunjeni kako bi dijete dobilo odgovarajuću potporu.

Pitanja 11-12 razmatraju svakodnevno ponašanje prema djeci s disleksijom u učionici. Pokazalo se da u 40% ispitanih zemalja djeca s disleksijom ne trebaju čitati naglas pred razredom. Pismeni sastavci procjenjuju se s njihovim sposobnostima, tj. oni ne dobivaju niže ocjene za loš rukopis (u 35% ispitanih zemalja) ili za loše sricanje (u 30% ispitanih zemalja). U većini slučajeva, ova primjena se temelji na učiteljevoj odluci; nema je ili postoji vrlo loša nacionalna strategija.

Pitanje 1a. Djeca s disleksijom oslobođena su glasnog čitanja pred razredom**DA 40 %** Brazil, Hrvatska, Češka, Irska, Norveška, Poljska, Švedska, SAD**NE 40 %** Austrija, Belgija, Cipar, Francuska, Mađarska, Rusija, Slovenija,**PONEKAD 15 %** Italija, Španjolska, Švicarska**Pitanje 1b. Djeca s disleksijom oslobođena su glasnog čitanja pred razredom****stav države 15 %** Hrvatska, Češka, Poljska**stav škole 20 %** Belgija, Španjolska, Norveška, Rusija**učiteljeva odluka 75 %** Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Španjolska, Irska, Rusija, Slovenija, Švicarska, SAD, Velika Britanija**Pitanje 2a. Djeca s disleksijom ne dobivaju niže ocjene za loš rukopis****DA 75 %** Češka, Irska, Norveška, Poljska, Švedska, Brazil, Hrvatska, SAD**NE 35 %** Austrija, Belgija, Cipar, Francuska, Mađarska, Rusija, Slovenija, Velika Britanija**PONEKAD 20 %** Italija, Španjolska, Švicarska**Pitanje 2 b. Djeca s disleksijom ne dobivaju niže ocjene za loš rukopis****stav države 20 %** Hrvatska, Češka, Mađarska, Norveška, Poljska**stav škole 30 %** Belgija, Cipar, Mađarska, Španjolska, Velika Britanija, SAD**učiteljeva odluka 65 %** Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Italija, Irska, Rusija, Slovenija, Španjolska, Švicarska**Pitanje 3a. Djeca s disleksijom ne dobivaju niže ocjene za loše sricanje****DA 30 %** Brazil, Hrvatska, Češka, Italija, Norveška, Poljska**NE 50 %** Austrija, Belgija, Cipar, Francuska, Mađarska, Irska, Slovenija, Španjolska, Velika Britanija, SAD**PONEKAD 10 %** Rusija, Švicarska**Pitanje 3b. Djeca s disleksijom ne dobivaju niže ocjene za loše sricanje****stav države 30 %** Cipar, Češka, Mađarska, Irska, Norveška, Poljska**stav škole 35 %** Belgija, Cipar, Mađarska, Rusija, Španjolska, Velika Britanija, SAD**učiteljeva odluka 45 %** Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Slovenija, Španjolska, Švicarska

U nekim zemljama djeca s disleksijom mogu također koristiti dodatnu opremu ili alternativne oblike odgovaranja, kako bi bili procijenjeni u skladu s njihovim sposobnostima (4-7 pitanja). Kod 70% ispitanika moguća je uporaba kompjutera ili pisaćeg stroja, umjesto pisanja rukom; snimka na vrpci ili usmeni odgovor umjesto pisanog rada u 55% zemalja, a u polovici njih osobe s disleksijom mogu koristiti rječnik za provjeru sricanja. Nažalost, to se rijetko primjenjuje na državnim ispitima, samo u 25-35% zemalja. Većinom su dostupne u domaćim zadaćama i radu u razredu.

Pitanje 4a. Dijete s disleksijom može koristiti kompjuter ili pisaći stroj

DA 70 % Austrija, Belgija, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Irska, Norveška, Poljska, Slovenija, Španjolska, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 5 % Brazil

PONEKAD 15 % Hrvatska, Italija, Rusija

Pitanje 4b. Dijete s disleksijom može koristiti kompjuter ili pisaći stroj

u domaćoj zadaći 70 % Austrija, Belgija, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Irska, Norveška, Poljska, Rusija, Švicarska

u razredu 20 % Belgija, Češka, Norveška, Švicarska

u školskim testovima 40 % Austrija, Belgija, Češka, Irska, Norveška, Slovenija, Švicarska, Velika Britanija

na državnim ispitima 35 % Austrija, Hrvatska, Irska, Norveška, Poljska, Švicarska, Velika Britanija

Pitanje 5a. Dijete s disleksijom može usmeno odgovarati ili snimiti na vrpcu, umjesto pismenog rada

DA 55 % Belgija, Hrvatska, Češka, Francuska, Mađarska, Irska, Norveška, Poljska, Rusija, Velika Britanija, SAD

NE 25 % Austrija, Brazil, Cipar, Slovenija, Švicarska

PONEKAD - 10 % Italija, Španjolska

Pitanje 5b. Dijete s disleksijom može usmeno odgovarati ili snimiti na vrpcu, umjesto pismenog rada

u razredu 20 % Belgija, Cipar, Češka, Poljska, Rusija

u školskim testovima 20 % Belgija, Cipar, Mađarska, Irska

na državnim ispitima 10 % Hrvatska, Cipar, Mađarska, Irska, Velika Britanija

Pitanje 6a. Dijete s disleksijom može provjeriti pisanje riječi u rječniku

DA 50 % Austrija, Belgija, Češka, Norveška, Poljska, Rusija, Španjolska, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 30 % Brazil, Cipar, Francuska, Mađarska, Irska, Slovenija

PONEKAD 5 % Italija, Španjolska

Pitanje 6b. Dijete s disleksijom može provjeriti pisanje riječi u rječniku

u razredu 35 % Austrija, Belgija, Češka, Mađarska, Norveška, Poljska, Španjolska, Švicarska

u školskim testovima 20 % Austrija, Belgija, Mađarska, Norveška

na državnim ispitima 25 % Austrija, Mađarska, Norveška, Velika Britanija

Pitanja 7-9 fokusirana su na posebnu potporu djeci s disleksijom koju mogu imati tijekom ispita kako bi ih izjednačili s ostalima. Ovakve prilagodbe većinom se tiču ispitnih uvjeta. U 35% ispitanih zemalja, učenici s disleksijom mogu koristiti kazetofon za slušanje ispitnih pitanja, umjesto da ih čitaju. U 50% zemalja ispitna pitanja čita učitelj. Uobičajena je praksa, dati im dodatno vrijeme tijekom pismenih ispita. To se događa u 75% ispitanih zemalja. Međutim, kao što je slučaj i sa prijašnjim pitanjima, to se ne primjenjuje uvijek na državnim ispitima (tj. samo u 15-35% zemalja).

Pitanje 7a. Dijete s disleksijom može koristiti kazetofon za slušanje ispitnih pitanja, umjesto da ga čita

DA 35 % Belgija, Češka, Norveška, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 50 % Austrija, Brazil, Cipar, Francuska, Mađarska, Italija, Irska, Poljska, Slovenija, Španjolska

PONEKAD 5 % Rusija

Pitanje 7b. Dijete s disleksijom može koristiti kazetofon za slušanje ispitnih pitanja, umjesto da ga čita

u razredu 20 % Belgija, Cipar, Češka, Mađarska

u školskim testovima 20 % Belgija, Cipar, Mađarska, Velika Britanija, SAD

na državnim ispitima 15 % Cipar, Mađarska, Velika Britanija, SAD

Pitanje 7c. Dijete s disleksijom može koristiti kazetofon za slušanje ispitnih pitanja, umjesto da ga čita

DA 50 % Belgija, Brazil, Hrvatska, Češka, Irska, Norveška, Španjolska, Švicarska, Velika Britanija, SAD

NE 35 % Austrija, Cipar, Francuska, Mađarska, Italija, Poljska, Slovenija

PONEKAD 5 % Rusija

Pitanje 7d. Dijete s disleksijom može koristiti kazetofon za slušanje ispitnih pitanja, umjesto da ga čita u razredu 30 % Belgija, Brazil, Češka, Mađarska, Norveška, Španjolska, Švedska
u školskim testovima 40 % Belgija, Cipar, Češka, Mađarska, Irska, Norveška, Španjolska, Švicarska
na državnim ispitima 35 % Hrvatska, Cipar, Mađarska, Irska, Norveška, Poljska, Velika Britanija

Pitanje 8a. Dijete s disleksijom dobiva dodatno vrijeme tijekom pismenih ispita
DA 75 % Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Mađarska, Norveška, Poljska, Rusija, Slovenija, Švedska, Švicarska, Velika Britanija, SAD
NE 20 % Austrija, Italija, Irska, Španjolska

Pitanje 8b. Dijete s disleksijom dobiva dodatno vrijeme tijekom pismenih ispita
u razredu 20 % Belgija, Brazil, Češka, Norveška
u školskim testovima 40 % Belgija, Brazil, Cipar, Češka, Norveška, Slovenija, Švedska, Velika Britanija
na državnim ispitima 30 % Hrvatska, Cipar, Francuska, Norveška, Poljska, Velika Britanija

Sljedeća dva pitanja tiču se posebnih rješenja za djecu s disleksijom koja uče strane jezike u školi, što se često javlja kao problem s obzirom na njihove jezične nedostatke. U 10. pitanju ispitanici su upitani postoji li mogućnost učenja samo jednog stranog jezika, ako se u školi moraju obavezno učiti dva ili više jezika, 35% sudionika potvrdilo je takvu mogućnost. U 15% zemalja ocjene djeteta s disleksijom u stranom jeziku, temelje se većinom na usmenim odgovorima (Pitanje 11). U puno slučajeva ovo odlučuje učitelj, ne postoji opće pravilo. U 20% zemalja dostupna je u svim školama; u 10% ovisi o školi.

Pitanje 10. Ako postoje dva ili više obaveznih jezika u školi, dijete s disleksijom može učiti samo jedan
DA 35 % Francuska, Irska, Norveška, Poljska, Švicarska, Velika Britanija, SAD
NE 50 % Austrija, Belgija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka,
PONEKAD 5 % Mađarska

Pitanje 11a. Ocjene učenika s disleksijom iz stranog jezika temelje se većinom na usmenim odgovorima
DA 15 % Francuska, Norveška, Poljska
NE 55 % Austrija, Belgija, Brazil, Cipar, Češka, Italija, Irska, Slovenija, Španjolska, Švicarska, Velika Britanija
PONEKAD 10 % Rusija

Pitanje 11b. Ocjene učenika s disleksijom iz stranog jezika temelje se većinom na usmenim odgovorima
u cijeloj zemlji 20 % Cipar, Češka, Irska, Poljska
ovisi o školi 10 % Belgija, Norveška
ovisi o učitelju 35 % Belgija, Češka, Francuska, Poljska, Rusija, Španjolska, Švicarska

Pitanje 12. govori o dobivanju posebnih prava učenika s disleksijom, koja su opisana u prijašnjim pitanjima. U većini zemalja, pismena dijagnoza u kojoj se navode učenikove teškoće u učenju (disleksija), potrebna je za primjenu posebnih prilagodbi. Dijagnozu može dati specijalist ili ekipa specijalista koji rade u klinici. U 20% zemalja samo javne klinike su ovlaštene za preporuku primjene posebnih prava za djecu s disleksijom, u 10% samo privatne klinike i u 35%-obje vrste klinika. U polovici ispitanih zemalja, učiteljeva preporuka (50%) i roditeljev zahtjev (50%), kao i njihov dogovor (60%) vrlo su važni za odobravanje posebnih prava djeci s disleksijom. Također u 50% zemalja, potrebno je dokazati da dijete zaostaje u testovima čitanja i pisanja.

Pitanje 12. Na osnovu čijeg mišljenja učenik s disleksijom može dobiti posebna prava
 20 % Javna klinika/dijagnoza specijalista
 10 % Privatna klinika/dijagnoza specijalista
 35 % Javna ili privatna klinika/dijagnoza specijalista
 50 % Učiteljeva preporuka
 50 % Roditeljev zahtjev

Zemlje koje su odgovorile na dvanaesto pitanje
1. Češka, Italija, Slovenija
2. Brazil, SAD
3. Austrija, Hrvatska, Cipar, Irska, Poljska, Španjolska
4. Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Irska, Poljska, Slovenija, Španjolska, Švicarska, SAD
5. Austrija, Brazil, Hrvatska, Cipar, Češka, Francuska, Poljska, Slovenija, Švicarska, SAD

Sažetak

Kako bismo saželi rezultate istraživanja, pripremili smo rangiranje zemalja koje su odgovarale na upitnik Europskog udruženja za disleksiju, u kojem smo usporedili broj prilagodbi dostupnih djeci s disleksijom u školi, u svakoj zemlji. Dolje je prikazano rangiranje.

Broj prilagodbi dostupnih za djecu s disleksijom u ispitanim zemljama, gdje je 30 visok nivo, 20 srednji nivo, 10 nizak nivo, a Norveška ima 22 nivo, Češka 20, Hrvatska 19, Poljska 17, Velika Britanija 16, SAD 15, Belgija 11, Francuska 11, Irska 11, Rusija 11, Austrija 10, Cipar 10, Slovenija 10, Italija 9, Španjolska 9, Litva 8, Brazil 7.

Zaključci su iz ovog istraživanja

1. Posebna prava djece s disleksijom
  - primjenjuju se u školama u polovici ispitanih zemalja
  - zajamčena su zakonom u 2/3 zemalja koje ih primjenjuju
  - u većini zemalja moguće je žaliti se nekoj osobi/instituciji, ako se prava ne poštuju
2. Posebna prava djece s disleksijom u sljedećim stavkama:
  - procjenjivanje djece s disleksijom s obzirom na njihove mogućnosti
  - dopuštanje drugih načina ispitivanja u školi
  - dozvoljeni posebni uvjeti tijekom ispitivanja
  - učenje stranih jezika
3. Primjena posebnih prava za djecu s disleksijom
  - u većini slučajeva jedino su učitelji odgovorni za primjenu posebnih prava
  - zahtjev učitelja i roditelja je bitan za dobivanje posebnih prava osoba s disleksijom
  - učitelji i roditelji su nedovoljno svjesni disleksije-realnih problema (u većini zemalja opisano kao-loše)

Posebno je važno povisiti svjesnost o disleksiji i obrazovati učitelje i roditelje.

Nadamo se da će izvještaj osigurati dobra, efikasna rješenja u zemljama koje još nisu same riješile problem disleksije.

2005. g. je proglašena godinom borbe protiv nepismenosti u svijetu.

PRVI TJEDAN U 10 MJESECU (od 2. do 9. listopada) PROGLAŠEN JE TJEDNOM DISLEKSije. Kako je tada u tijeku 3. kongres logopeda u Dubrovniku, Hrvatska udruga za disleksiju tamo će ga prigodno označiti.

**Neke zanimljivosti o školovanju u svijetu:
36% imaju visoko obrazovanje**

**U Hrvatskoj:
11860 nepismenih**

**u svijetu osobe s posebnim potrebama
10% imaju niži QI
10% teškoće u učenju čitanja i pisanja
10% smetnje u pažnji ADHD
0,01% autizam
0,1-0,2% gluho rođene
0,005% gluhoslijepe
0,5% afazije
zajedno je obuhvaćeno 20 % svjetske populacije**

**u Hrvatskoj:
40% djece ima poremećaj u učenju**

BILTEN IZDAJE:
Hrvatska udruga za disleksiju
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, Kušlanova 59a
Urednica: Stanislava Leljak-Turžanski, predsjednica
Uredništvo: Karmela Krušlin, dopredsjednica
Gordana Baričević   Nada Lovrić
Emica Farago   Ljiljana Petrovski
Ana Kalčić   Maja Rački
Mirjana Lenček-Vancaš
Izlazi 2 puta godišnje. Naklada 500 primjeraka.

BILTEN JE BESPLATAN

HUD
Hrvatska udruga za disleksiju
Kušlanova 59a, 10000 Zagreb
tel: 01/2338-022, fax: 01/2333-360
091/568-1009
(dežurstvo srijedom od 18 do 19 sati)
žiro račun 2390001-1100134271
web stranica: www.hud.hr na kojoj postoji forum gdje možete uputiti svoja pitanja